

Teză de doctorat - Rezumat

Aspecte legislative și diplomatice ale problematicii relațiilor româno-maghiare 1918-2010

Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Istorie și Filosofie
Cluj-Napoca

TEZĂ DE DOCTORAT

ASPECTE LEGISLATIVE ȘI DIPLOMATICE ALE PROBLEMATICII RELAȚIILOR ROMÂNNO-MAGHIARE 1918-2010

Coordonator științific

Prof. univ. dr. Csucsujá István

Doctorand

Lucian Săcălean

2013

Cuprins

Introducere	2
1. Minoritățile în context istoric și legislativ național și internațional	6
- Aspecte preliminare	6
- Contextul internațional referitor la minorități înainte de anul 1918	10
- Contextul național referitor la minorități înainte de anul 1918	12
2. Aspecte legislative - Reglementarea minorităților între cele două războaie mondiale (1918-1945)	32
- Încercări internaționale de definire a noțiunii de minoritate	32
- Reglementări internaționale privind minoritățile	33
- Reglementări naționale și impactul acestora asupra minorităților din România	36
3. Aspecte ale relațiilor diplomatice româno-maghiare	75
- Relațiile bilaterale după anul 1918 - momente esențiale	75
- Situația minorității maghiare	87
4. Relațiile diplomatice româno-maghiare după anul 1945 - momente cheie	89
- Pași spre instaurarea regimurilor comuniste în România și Ungaria	89
- Instaurarea regimului comunist în România	90
- Instaurarea regimului comunist în Ungaria	91
- Evoluția relațiilor româno-ungare după anul 1945	94
- Decada anilor '60	97
- Decada anilor '70	102
- Decada anilor '80	105
5. Aspecte legislative ale reglementării situației minorităților în perioada 1945-1989	112
- Reglementări internaționale privind minoritățile	112
- Reglementări naționale privind minoritățile	115
6. Evoluția relațiilor bilaterale româno-maghiare, 1990-2010	132
- Anii '90. Naționalitate și integrare europeană	132
- De la partidul unic la partidul tuturor maghiarilor	138
- Divide et Impera. Martie 1990, Târgu-Mureș	141
- Desfășurarea și urmările evenimentelor din martie 1990 de la Târgu-Mureș	146
- Aprecieri ale evoluției relațiilor româno-maghiare. Studiu de caz - Târgu Mureș	151
- Câteva reacții internaționale	156
- Evoluția relațiilor diplomatice româno-ungare după anul 1989	159
- Vizite și întâlniri la nivel de miniștri de externe anterioare semnării Tratatului	160
- Politica externă. Perspective diferite?	161
- Pași concreți spre detensionarea relațiilor bilaterale româno-ungare	176
- Vizite și întâlniri la nivel de miniștri de externe după semnarea Tratatului bilateral	184
- Vizite și întâlniri la nivel de premieri	191
- Ședințe comune de guvern româno-ungare. Prima ședință, octombrie 2005	202
- A doua ședință comună de guvern, 16 noiembrie 2006	207
- A treia ședință comună, 14 noiembrie 2007	212
- A patra ședință comună, 21 octombrie 2008	214
- Vizite și întâlniri la nivel de președinte	215
7. Reglementarea situației minorităților după anul 1989	225
- Reglementări internaționale privind minoritățile	225
- Reglementări naționale privind minoritățile	244
- Cadrul constituțional	247
- Protecția minorităților naționale în tratatele României	249
- Protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale prin reglementări interne subsecvente Constituției	261
- Cadrul Instituțional	279
- Scurte referiri la reglementarea minorităților în Ungaria	284
8. Concluzii	291
Bibliografie	305

REZUMAT

Cuvinte Cheie: România, Ungaria, Trianon, Relații bilaterale, Cadrul legislativ, Drepturile minorităților etnice, Integrare Europeană

Subiecte precum etnicitatea, drepturile minorităților, legislația în domeniul minorităților, par a nu-și pierde din actualitate, în ciuda anilor ce trec ori a diverselor lucrări publicate pe această temă. Dacă un astfel de subiect este legat și de evoluția pe o perioadă mai îndelungată a relațiilor dintre două state obținem o formulă interesantă, care dezvăluie, cel puțin parțial, reflexe prezente dar nu întotdeauna recunoscute. Alegerea subiectului nu este una întâmplătoare, viața într-o comunitate mixtă, interacțiunea zilnică, afirmarea unui discurs ce diferențiază comportamentul individual față de cel al comunității, afirmarea politică a acestui subiect în spațiul ardelean, sunt câteva dintre argumentele care m-au condus în alegerea făcută. Putem adăuga însă și așteptările care există în cazul comportamentului celor doi actori statali, România și Ungaria, atât în cazul propriei etnii cât și al minorităților ce trăiesc pe teritoriile lor naționale, dar și viziunile diferite asupra ceea ce, generic denumim, drepturi ale minorităților.

Începând cu disputa asupra legitimității stăpânirii Transilvaniei, un întreg mecanism de argumentare este pus în mișcare de către ambele părți ce pretind a avea drepturi asupra acestui teritoriu, teoriile dezvoltate de fiecare parte servindu-le intereselor acestora. Niciun argument nu este neglijat, orice argument devine o veritabilă armă într-un duel ce se reia mereu, în ciuda unor armistiții dictate de condițiile internaționale sau puterile vremii. Pentru români, maghiarii sunt migratorii, cotropitorii ce au pus stăpânire pe un teritoriu unde majoritatea nu le aparținea, un teritoriu unde continuitatea populației autohtone merge până în cele mai vechi timpuri. Pentru maghiari seducția teoriei migrației, conform căreia românii s-au stabilit în Transilvania, după venirea ungarilor și începutul construcției unei civilizații de inspirație vestică, este la fel de puternică ca și cea a continuității pentru români. Pentru fiecare, justificarea e suficientă și dă naștere stereotipiilor, victimizărilor sau considerațiilor privind superioritatea unei națiuni în fața celeilalte.

Două națiuni, doi vecini statali, două majorități și minorități ar fi trebuit, într-un scenariu pozitiv, să asigure nu doar o bună colaborare, pornită din cunoașterea reciprocă ci și un model de cooperare și susținere reciprocă. Nu este așa, în fapt episoadele de calm, de înțelegere, alternează

cu cele de tensiune, provocare sau ripostă. Am dorit să vedem dacă există un "fir roșu" în relațiile dintre cei doi actori, abordându-le integrat, însă prin prisma unor trei mai perioade istorice. Am adăugat spre analiză legislația ce reglementa situația minorităților, în context internațional și în context național, pentru fiecare perioadă în parte, pentru a vedea dacă cadrul legislativ existent permite nu doar supraviețuirea ci și dezvoltarea unei comunități etnice.

După primul război mondial asistăm la un veritabil joc de-a "șoarecele și pisica", un joc al cărui miză este însăși supraviețuirea celor două națiuni. Evident, pentru maghiari, postura de învins crează greutate și o imensă insatisfacție. Ea va duce spre creionarea diverselor soluții, unele dintre ele fiind însă imposibil de aplicat, toate în speranța unei "corecturi" ce avea să repare injustiția suferită de maghiari. Este o așteptare activă, menită să pună statul român într-o lumină defavorabilă pe arena internațională, dar și să creeze greutate interne în gestionarea situației minorității maghiare. Relațiile dintre cele două state vor reflecta pe deplin aceste lucruri. Pe de altă parte statul român va beneficia de o poziție care îi va permite să tranșeze în favoarea sa disputele existente, în plan intern, măsurile urmărind impunerea administrației sale, a limbii oficiale, reușind să găsească căi în a-și apăra interesele în ciuda impunerilor din exteriorul țării. Pentru o scurtă perioadă de timp, în timpul celui de al doilea război mondial, Ungaria va avea satisfacția confirmării administrației sale asupra unei suprafețe importante din Transilvania, în final însă și evoluția acestui conflict îi va fi defavorabilă.

Sfârșitul celui de al doilea conflict mondial aduce cu sine o schimbare importantă în relațiile dintre cele două țări. Preocupate la început în obținerea bunăvoinței sovietice și folosirea influenței acesteia ca argument în relația cu cealaltă parte, relațiile dintre cele două țări au fost deosebit de complexe: Acestea au pendulat între o stare de liniște aparentă, dată de apartenența la același bloc politico-militar, în care subiectul minorității era prezent, dar cu recunoașterea autorității oficiale a statului în cauză, la momente de încordare și tensiune legate de chestiuni precum situația minorității, viziunea asumată asupra istoriei Transilvaniei, orientările politicii externe. Evoluția a fost una mai degrabă negativă, de degradare continuă a relațiilor dintre cele două state, contând aici inclusiv poziționările diferite în cadrul blocului comunist asupra aceluiași eveniment, schimbarea orientării politicii românești, interesul și influența pe care o joacă Budapesta în relația cu minoritatea maghiară din România. Lipsa unor proiecte economice

majore, care ar fi cointeresat ambele părți, a jucat și ea un rol în depărtarea continuă dintre cei doi actori.

Aparent căderea regimurilor comuniste este de bun augur în relațiile dintre România și Ungaria. Două națiuni care experimentează libertatea de opțiune, libertatea cuvântului, libertatea de a-i aborda deschis pe cei care fac parte din corpul națiunii etnice, dar care sunt în situația de a exista ca și minoritate în țara vecină.

Cum aveau și-și joace cărțile cele două state, reunite de interese comune dar despărțite de o rivalitate istorică? Drumul comun pe care pornesc cele două state, în dorința lor de a deveni membre ale Uniunii Europene și ale NATO, ca alternativă la vechea construcție din care făcuseră parte, de depărtare față de influența Moscovei, impune reguli noi la care vor răspunde într-un ritm diferit. Va reuși Ungaria să-și impună punctul de vedere, va reuși să strângă legăturile cu comunitatea maghiară din România, să o sprijine și să contribuie la creionarea unui viitor sau se va vedea nevoită să cedeze în fața diplomației românești?

În ceea ce privește protecția minorităților etnice, Ungaria va fi mult mai vocală decât România, oficialii de la București înțelegând destul de târziu lecția dată și implicațiile acesteia, inclusiv asupra relației cu românii din afara granițelor.

Deși există cercetări atât pe tema relațiilor diplomatice româno-maghiare, cât și a legislației protecției minorităților, ele se focusează asupra unor problematici limitate, sau abordarea temporală se face la perioadă mai scurtă. Din acest punct de vedere am considerat că este oportună o analiză care să nu se axeze pe limitarea temporală, ci mai degrabă, să urmărească liniile generale și particularitățile comportamentului celor doi actori, în încercarea de a găsi patternuri-le și de a putea, ulterior, construi scenarii alternative în abordarea chestiunilor considerate fundamentale de părți. De asemenea, analiza situației legislative în domeniul minorităților, va putea releva viziunea statului român în această chestiune și persistența anumitor modele.

Tema cercetării este una esențială, dacă avem din vedere evoluțiile recente în spațiul european, discursul public al puterii de la Budapesta, orientarea Bucureștiului, potențialul direcției regionalizării și a noii situații geopolitice create astfel.

Referitor la conceptul de minoritate, la începutul deceniului trei al sec. XX, se considera că ea este o „noțiune abstractă, care nu implică existența unor trăsături determinate, ci

un raport juridic, ale cărui înțelesuri variază, urmând importanța pe care moravurile și prejudecățile i-o atașau într-o anumită epocă și într-un anumit spațiu geografic”¹.

Încă de la începutul existenței sale ca stat, România este condiționată de problematica minoritară. După ce la Congresul de la Viena din 1815 s-a acceptat egalitatea tuturor confesiunilor creștine, evreii, care până atunci se bucurau doar de dreptul de ospitalitate, primesc la rândul lor o serie de drepturi, chiar dacă garanția acestor drepturi a fost pusă în primul rând sub controlul statelor germane. Pentru România anii 1856, respectiv 1858, prin Conferința de la Constantinopol², respectiv Paris, când, într-o anumită formulare, vagă ce e drept, Marile Puteri încearcă rezolvarea problemei naturalizării evreilor³.

Poate ceea ce afectează cel mai mult regimul minorităților, respectiv pe cei care trebuie să aplice prevederile în cauză este globalizarea chestiunii minoritare⁴. Prin urmare statele în cauză trebuiau să recunoască atât garanțiile internaționale cuprinse în documentele internaționale, cât și obligația de a asigura protecția minorităților prin propriile legi, prevederile referitoare la minorități din Tratatate fiind trecute sub garanția Ligii⁵. Mecanismul de protecție imaginat de fondatorii Societății Națiunilor a fost așadar format din trei tipuri de instrumente, cu valoare juridică obligatorie⁶, prevederile referitoare la minorități înscrise în tratatele de pace cu patru țări învinse (Austria, Bulgaria, Ungaria, Turcia, însă nu și Germania), tratatele speciale cu privire la protecția minorităților cu statele nou formate sau care și-au întregit teritoriul (Polonia, Cehoslovacia, Regatul serbo-croato-sloven, România, respectiv Grecia); declarațiile individuale formulate de alte state ca o condiția la admiterea lor în Societatea Națiunilor. Acordurile și prevederile referitoare la minorități urmăreau în fapt asigurarea egalității în fața legii, păstrarea identității proprii, participarea la viața publică și evitarea asimilării forțate.

¹ Jacques Fouques Duparc, *La protection des minorités de race, de langue et de religion. Etude de droit de gens*, Paris, Dalloz, 1922, p.17

² Protocolul de la Constantinopol din 11 februarie, art.16, confirmat de art 46 al Convenției de la Paris și art 18 - "toți moldovenii și valahii vor fi fără excepție admisibili în funcțiile publice" și "toate clasele populației, fără vreo deosebire de naștere sau cult, se vor bucura de egalitatea drepturilor civile și, în special, de dreptul de proprietate sub toate formele; dar exercițiul drepturilor politice va fi suspendat pentru indigenii puși sub o protecțiune străină".

³ Articolul 46 Convenția de la Paris reia dispozițiile Protocolului din 11 februarie Conf. Constantinopol, "Moldavii și Valahii vor fi egali în fața impozitului.....; Moldavii și Vlachii de rit creștin se vor bucura, de asemenea, de drepturi politice,; bucurarea de aceste drepturi va fi întinsă altor culte prin dispozițiuni legislative", vezi și Jaques Fouque Duparc, *La protection des minorités de race, de langue et de religion, Étude de droit de gens*, Paris 1922

⁴ Ibidem, p.34

⁵ Francesco Capotorti, *Study on the Rights of Persons belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*, United Nations, New York, 1991, Sales No. E.91.XIV.2, pp.20,106

⁶ vezi și Ion Diaconu, *Minoritățile, Statut Perspective*, Institutul român pentru drepturile omului, București 1996

În mod evident, dezmembrarea Ungariei istorice a avut un impact major asupra maghiarilor ardeleni, poate cea mai dureroasă urmare fiind trecerea de la un statut dominant (deținut în ciuda minorității numerice) dar și românizarea instituțiilor de stat și a administrației publice din Transilvania. Faptul că în 1923, în Constituția adoptată nu mai erau incluse acele prevederi, care în viziunea minorității, garantau anumite drepturi colective - legea fundamentală nerecunoscând decât egalitatea în drepturi a indivizilor - a sporit anxietatea acestei etnii⁷. Totuși, comunitatea reușește să-și dezvolte structuri proprii, a căror existență este facilitată de păstrarea unei părți importante a pozițiilor deținute anterior în diverse domenii, în ciuda a ceea ce este perceput ca și un asalt al populației românești spre centre urbane, până atunci majoritar maghiare⁸.

În toată această perioadă, diverse proiecte sunt aduse în discuție, proiecte ce ar trebui să ducă la "salvarea" maghiarimii. Discutăm aici despre acele proiecte ce vizau o Transilvanie autonomă, să spunem un compromis între "idealul României Mari și principiul integrității teritoriale a Ungariei; constituirea unei "republici populare secuiești independente, cu statut neutru", lărgirea autonomiei aplicarea principiului parității (interesantă este și schița de proiect "Elveția Orientală"- 14 districte ale Ungariei din care ar fi făcut parte și secuimea); sau diversele proiecte ce vizau diferite grade de autonomie în cadrul statului român⁹(de la autonomia culturală la o reprezentare a statului român doar de către prefect, restul administrației fiind maghiară). Toate aceste proiecte caută un compromis româno-maghiar, spre ceea ce se considera a fi o rezolvare mai justă a chestiunii Transilvaniei în opinia liderilor maghiari, însă obiectivele acestora vin în contradicție cu definirea României ca stat național, unitar și indivizibil, în mod paradoxal Bucureștiul acționând similar Ungariei dualiste în acest spațiu, cu diferența construirii acum a statului român¹⁰.

În toată această perioadă, statul român a încercat să adapteze situația de facto astfel încât să nu poată fi acuzat că nu respectă drepturile minorităților dar să poată să își promoveze și impună propriile interese, să descurajeze tendințele centrifuge.

⁷ Csaba Zahorán, *O mică Ungarie în România mare. Alternative pentru Secuime în proiectele maghiare dintre cele două războaie mondiale*, în Gidó Attila, Horváath István, Pál Judit, *140 de ani de legislație minoritară în Europa centrală și de est*, Ed. Kriterion, 2010, p.192

⁸ ibidem, pp.193-196

⁹ ibidem, pp.196-201

¹⁰ ibidem, pp.204-205

În privința relațiilor diplomatice România a înțeles nevoia sa imediată de securitate. Din păcate rivalitățile din regiune, interesele divergente ale marilor puteri, slăbiciunea sistemului Ligii Națiunilor dar și slăbiciunea internă a statului, au dus doar la o concretizare parțială și apoi la prăbușirea sistemului imaginat de politicienii de la București.

Dificultatea dialogului româno-ungar avea să fie crescută și de acțiunea militară și ocuparea Budapestei, ca răspuns la acțiunile inițiate de Bela Kun, confruntarea pe plan politic, economic sau social între cele două părți având repercursiuni pe termen lung. Atmosfera în care se desfășoară misunea diplomatului britanic Sir George Clerk la Budapesta, în încercarea de a reglementa diferendul româno-ungar, este una încordată. Discuțiile sunt purtate pe marginea unui Memorandum care privea obiectivele Ungariei în politica externă, pentru cel care l-a inspirat - amiralul Horthy - România fiind cel mai important dușman al țării sale¹¹.

Ceva mai generoasă la instaurarea regimului comunist, legislația în privința acestora va urmări viziunea politică a liderilor comuniști, în ciuda obligațiilor internaționale asumate (în acord cu practica și a altor state), de minimizare a acestei problematici, cu efecte directe asupra situației minorității maghiare. Chiar dacă viziunea asupra minorităților era una unitară nu putem vorbi, cel puțin la începutul regimului comunist de un standard unic.

Dorința de a minimaliza acest subiect s-a reflectat și în numărul redus de acte privitoare la situația minorităților. Puterea de la București era incomodată în mod vizibil de subiectul drepturilor minorităților, subiect ridicat de către statul Ungar și comunitatea internațională, pornind însă de la percepția asupra respectării drepturilor omului în România. Închistarea, închiderea, întoarcerea spre interior nu a reușit să aducă rezultatele sperate. Refuzul de a aborda deschis această problematică complexă, poziționarea distinctă atât în cazul Bucureștiului cât și al Budapestei, refuzul celor două părți de a lua în considerare argumentele celuilalt a dus la creșterea tensiunii și situarea pe poziții aproape ireconciliabile.

În privința relațiilor bilaterale, dincolo de apartenența ideologică, ele au fost definite de interesul pentru situația minorității maghiare din Transilvania. Deschiderea României către vest, stabilirea de relații politico-economice favorabile statului român cu statele occidentale, afirmarea apropierei Ungariei de Moscova a făcut ca dialogul dintre cele două părți să fie inconstant și inconsistent. Cel puțin în anii 60 și 70, percepția maghiarilor este aceea de abandon din partea

¹¹ Alexandru Ghișa, *România și Ungaria la început de secol XX : Stabilitatea relațiilor diplomatice (1918-1921)*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2003, pp.211-212

Teză de doctorat - Rezumat

Aspecte legislative și diplomatice ale problematicii relațiilor româno-maghiare 1918-2010

Budapestei, în fața unor măsuri tot mai dure de centralizare și omogenizare, măsuri care afectau toți cetățenii României. Faptul că aceste măsuri sunt resimțite mai acut de către comunitatea maghiară este datorată și raportării acestia la o limbă, tradiție și cultură, considerată a fi diferită de cea a majorității.

Anii 80 vor aduce instrumentarea naționalismului ca factor de mobilizare, fidelizare în jurul partidului comunist, dar și ca discurs alternativ la o realitate ce începe să fie marcată de criza economică. Este și momentul în care Ungaria își pierde din timiditate și începe să ridice problema etnicilor maghiari și a statelor succesorale, pas după pas reușind să internaționalizeze disputa sa cu România. Schimbarea de gardă din fruntea statului ungar, apariția lui Károly Grósz în locul lui János Kádár a adus exploatarea curentului naționalist și în Ungaria. Practic regimul de la Budapesta aplică secnariul supraviețuirii politice (la fel ca și Bucureștiul), orientând naționalismul ungar spre România, pentru a trece astfel peste condițiile grele de viață din Ungaria.

În această perioadă devine un obicei ca partea maghiară să profite de orice întâlnire pentru a face referire la minorități (șeful de stat român avea să răspundă acestei provocări printr-un discurs în care respingea dreptul altor partide sau guverne de a se ocupa de problema națională dintr-o altă țară). Constantin Dăscălescu, prim ministrul român, aflat la Budapesta pentru negocieri, eafirma poziția românească - maghiarii din România sunt cetățeni români de naționalitate maghiară, poziție ce avea să rămână neschimbată până la căderea regimului comunist.

Inevitabil, întâlnirile la nivel înalt vor aduce în discuție chetiunea minorității maghiare, subiect deschis aproape de fiecare dată de către partea maghiară. Bucureștiul intră greu în acest subiect, se arată intransigent, imobil, blocat în opțiunea enunțată cu multă vreme înainte. Concesiile își fac greu locul. Pentru Budapesta este momentul în care un nou comportament își va face simțită prezența, și pe care îl vom întâlni și după 1989. Discursul public este unul dur, dar în întâlnirile față în față, discursul se nuanțează, devine flexibil, uneori împăciutor, pentru ca mai apoi, reneind în arena publică să reia tezele anterioare. Politicienii de la Budapesta învață să folosească cu succes amânarea, divagarea, ocolirea exprimării unui punct de vedere clar, neinterpretabil, în relațiile directe. Opinia publică internațională, simpatia diverselor cancelarii, începe să fie folosită cu succes în subiectele de dispută cu autoritățile dela București. Ceeace le

era favorabil și un instrument util pe vremuri, se întoarce acum împotriva lor, politicienii români confruntându-se cu o schimbare a regulilor de joc în care cine se adaptează supraviețuiește.

Căderea regimurilor comuniste în Europa Centrală și de Est la începutul anilor 90 va produce mutații semnificative în plan geo-politic. Cadrul legislativ al protecției minorităților devine din ce în ce mai generos, dar el pare să nu mai satisfacă comunitatea maghiară care marșează pe ideea unei autodeterminări politico-teritoriale.

În ceea ce privește relația bilaterală dintre cele două țări, deși influența Tratatului de la Trianon nu s-a stins, putem remarca alternanța unor perioade de destindere și încordare. În această relație, pare uneori că anumite domenii pot asigura colaborarea (economic, militar, etc), la fel ca și înainte de 1989, iar factorul politic este cel reticent, cel care provoacă momnetele de încordare. Poate factorul care a distanțat cel mai mult, până la semnarea Tratatului, este cel al retoricii naționaliste. Ungaria redescoperă legăturile cu minoritatea maghiară din România, românii retrăiesc angoasele generate de percepția unei amenințări directe asupra națiunii. Partidele politice din România vor exploata această situație. UDMR va impune un adevărat monopol asupra reprezentării politice a minorității maghiare, argumentul fiind cel al pierderii reprezentării parlamentare în cazul dizidenței, știind să răsplătească fidelitatea votanților prin măsurile promovate, ca schimb al sprijinului politic acordat guvernelor.

Pocesul de integrare în NATO a constituit o nouă bază de relaționare pentru cele două părți. Ungaria, conștientă de avansul pe care îl deține, își va modela tonul, încercând uneori să-și impună punctul de vedere, arătându-se împăciuitoare sau ezitantă în alte momente, dar sprijinind constant comunitatea maghiară din România și contribuind decisiv la creionarea unui viitor pentru aceasta. Nu de puține ori vom asista la un ton reținut în dialogul bilateral, dar, în relația directă cu etnia maghiară la susținerea și încurajarea acesteia, în ciuda unor poziții oficiale atent adoptate.

Ungaria va încerca să-și fructifice poziția în relația cu România. Legea Statutului din 2002 a creat tensiune în regiune, ea afectând toate statele pe teritoriul cărora trăia minoritatea maghiară. Reacțiile, inclusiv cele ale Comisiei Europene, au salvat Ungaria de la un derapaj ce putea să aibă consecințe dezastruoase în relația cu vecinii ei, deși legea în sine nu aducea avantaje majore beneficiarilor ei, existența unui act -"certificat de maghiar", era ceea ce deranja probabil în mod expres și autoritățile române. Examenul este trecut cu bine, în urma discuțiilor româno-ungare, fiind încheiat un Memorandum de aplicare a Legii Statutului.

Intenția autorităților maghiare de a acorda dubla cetățenie maghiarilor din afara granițelor Ungariei, a generat noi tensiuni. Deși măsura viza o "reunificare simbolică" a națiunii maghiare, ea a avut și substrat politic.

Ședințele comune de guvern au însemnat o soluție excelentă de detensionare a relației dintre cele două părți. Ele au permis un dialog direct în toate chestiunile spinoase, dialog la care au luat parte nu doar premierii ci și miniștrii a căror activitate era vizată de aspectele chestiunilor divergente. Evoluția dialogului a fost influențată și de orientarea moderată sau naționalist-populistă a guvernelor de la Budapesta. Puterea de la Budapesta stârnește nu de puține ori nemulțumirea părții române, fie ca urmare a declarațiilor, fie a modul în care înțelege să secționeze în Transilvania. Vizitele private se transformă în evenimente menite să încurajeze, ceea ce puterea de la București consideră a fi tendințe autonomist-teritoriale, în timp ce întâlnirile oficiale relevă existența unei tonalități mai reținute.

Este greu să nu remarcăm entuziasmul și hotărârea Budapestei, în contrast cu atitudinea, deseori nehotărâtă a părții române. Evident, în cazul României putem discuta de o lipsă de coerență în crearea unei abordări integrate, dar și de complicațiile unei vieți politice interne, cu efecte imediate în poziționările pe care le abordează România în plan regional sau bilateral. Pentru puterea de la Budapesta, indiferent cum se numește ea, interesul față de situația maghiarilor de peste granițe este o constantă. Diferă poate viziunile ce integrează etnicii maghiari de dincolo de granițele Ungariei, de la cei ce susțin un cadru maximal al drepturilor ce pot fi obținute și aplicate în țara în care trăiește această minoritate, până la cei ce susțin un statut de independență sau chiar un proiect realizabil al unei noi Ungarii atotcuprinzătoare. Spre comparație replica Bucureștiului, în relația cu românii din Ungaria este palidă și neconvingătoare.

Ne putem pune întrebarea ce a asigurat în această perioadă succesul politicii externe maghiare. Răspunsul privește nu doar obiectivele bine precizate ale politicii externe ungare, cât și obiectivele convergente, activitatea lobby-ului maghiar occidental, toate dând dovadă de coerență și continuitate. Retrocedarea bunurilor aparținând minorităților sau cultelor religioase, drepturi egale cu ale majorității sunt doar două exemple de obiective pentru care Budapesta militează în vederea impunerii drept condiții obligatorii de îndeplinit pentru țările aspirante la aderarea la structurile euro-atlantice. O altă cerință, omniprezentă după semnarea Tratatului de la Trianon vizează învățământul în limba maghiară, limba maternă fiind considerată un element

fundamental al identității maghiare, idiferent de perioada istorică argumentele fiind aceleași: preservarea identității maghiare, existența unor reglementări interne sau externe¹².

Putem afirma cu certitudine că inițiativele de consolidare a spațiului european au constituit o foarte bună oportunitate pentru lobby-ul maghiar, inițiind și menținând presiune față de statele țintă, în vederea rezolvării unor revendicări ce vizau populație de etnie maghiară. Un argument în plus când vorbim despre succesul politicii externe maghiare în aceste privințe este și cel privind propunerea din 2003 privind includerea unor prevederi explicite privind drepturile minorităților în proiectul Constituției europene, inițiativă susținută de comisarul UE pentru extindere Günther Verheugen.

În cazul României trebuie să remarcăm inconsecvența și incoerența diplomației românești, incapacitatea Bucureștiului de a crea un "obiectiv național", chiar dacă putem face referire și la episoade în care succesul a fost în mod cert urmare a unei atitudini hotărâte, a argumentelor imbtabile, dar mai ales a stabilității pe plan intern.

Dacă până la 1918 și după a existat un fir călăuzitor, cel al construcției și consolidării proiectului național, iar mai apoi, regimului comunist a reușit să își extragă și el o parte din argumentele necesare supraviețuirii din acest demers, după 1990 asistăm la o veritabilă pierdere a acestui fir călăuzitor. Descoperim că integrarea în Uniunea Europeană, în NATO sunt necesare dar nu suficiente.

Diplomația în sine nu poate naște orientări ori proiecte majore de una singură. Într-o lume în care provocările devin tot mai numeroase, de la cele economice la cele de securitate ori la puseele naționaliste, într-o Europă în care direcția nu mai este atât de clară și care pare a fi pierdut cheia bunăstării, într-o lume a politicianilor de vodevil, șansa celor două națiuni de a rezista și prospera vine doar dintr-o înțelegere și acceptare reciprocă, nu doar la nivel de individ, ci la nivel profund, al comunității, al sensului istoric și al posibilităților unui viitor alternativ comun. Acest viitor implică respectul și toleranța, deschiderea spre celălalt și înțelegerea lui ori a argumentelor, implică cicatrizarea rănilor și dorința unui viitor comun.

¹² Réka Horváth, Învățământul în limba maghiară. Constanțele și variațiile unei probleme 1918-2004, în Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coord.), Partide politice și minorități naționale în secolul XX, Vol II, ed. Universității "Lucian Blaga", Sibiu, 2007, p.119

Bibliografie

Lucrări generale

1. Abraham, Florin *România de la comunism la capitalism*, Ed. Tritonic, București, 2006.
2. Ágoston Olti, Gidó Attila, *Minoritatea maghiară în perioada comunistă*, ed. Institutului pentru studierea problemelor minorităților naționale, ed. Kriterion, Cluj Napoca, 2009.
3. Andamson Kevin, *The Political Functions of Ethnic Conflict, în Religion in Central and Eastern Europe*, University Press, Cluj Napoca, 1995.
4. Andersen M. Cristoffer, *Resurgent Romanian nationalism, In the Wake of the Interethnic Clashes in Tirgu Mures March 1990*, New Anglo-American College, Praga 2005.
5. Andreescu Marius, Mitrofan Florina, *Drept constituțional. Teoria generală*. Ed. Universității din Pitești, 2006.
6. Anghelescu Constantin, *Activitatea Ministerului Instrucțiunii. 1922-1926*, Ed. Cartea Românească, București, 1926.
7. Attila Gidó, Horváth István, Pál Judit (edit.), *140 de ani de legislație minoritară în Europa Centrală și de Est*, Ed. Institutului pentru studierea problemelor minorităților naționale, Kriterion, Cluj-Napoca, 2010.
8. Aurel Pop Ioan, Thomas Nagler, *Istoria Transilvaniei. Vol.1 Până la 1541*, Institutul Cultural Român, Centrul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2003.
9. Afyoncu Erhan, *Sulleyman Magnificul și Sultana Hurrem*, ed. Corint, București, 2013.
10. Anderson M. S., *The Eastern Question, 1774-1923: A Study in International Relations*, MacMillan, London, 1966.
11. Andreescu Gabriel, *Națiuni și Minorități*, Ed. Polirom, Iași, 2004.
12. Andreescu Gabriel, *Ruleta. Români și maghiari. 1990-2000*, Ed. Polirom, Iași, 2001.
13. Andreescu Gabriel, Molnár Gusztáv, *Problema Transilvăneană*, Ed. Polirom, Iași, 1999.
14. Balogh L. Béni, *A magyar-roman kapcsolatok 1939-1940-ben es a masodik becsi dontes*, Miercurea Ciuc, ed. Proprint, 2002.
15. Baltasiu Radu, Gabriel Săpunaru, Ovidiana Bulumac, *Slăbirea comunității românești din Harghita-Covasna*, Ed. Etnologică, Colecția Studii Sociologice, București, 2013.
16. Băbuș Emanoil, *Bizanțul, istorie și spiritualitate*, Ediția a doua revizuită și adăugită, Ed. Sophia, 2010.
17. Bădărău Gabriel, *Europa Modernă*, Ed. Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2012.
18. Bloed Arie et al. (eds.), *Monitoring Human Rights in Europe*, Kluwer, Haga, 1993.
19. Boroi Gabriel, Anghelescu C., *Drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București 2011.
20. BUCUȚA Emanoil, GUSTI Dimitrie, *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul 1918-1928.I*, Ed. Cultura Națională, București, 1929.
21. Buerghenthal Thomas, Renate Weber, *Dreptul internațional al drepturilor omului*, Ed. All, București, 1996.
22. Capotorti Francesco, *Study on the Rights of Persons belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*, United Nations, New York, 1991.
23. Chebelev Traian, Popescu Dumitra, *Soluționarea pașnică a diferendelor internaționale*, ed. Academiei, București, 1983.
24. Ciobanu Vasile, Radu Sorin (coord.), *Partide politice și minorități naționale în secolul XX, Vol II*, ed. Universității "Lucian Blaga", Sibiu, 2007.

25. Ciobanu Vasile, Radu Sorin (coord.), *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, vol IV, ed. Techno, Sibiu, 2009.
26. Ciobanu Vasile, Radu Sorin (coord.), *Partide politice și minorități naționale în secolul XX* vol.V, Ed. Techno, Sibiu 2010.
27. Chiriță Radu, *Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Culegere de hotărâri pe 2004*, Editura C.H. Beck, București, 2007.
28. Compagnon Antoine, Seebacher Jacques, *Spiritul Europei, Date și locuri*, Polirom, Iași 2002.
29. Constantiniu Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. Universul Enciclopedic, București, 1997.
30. Cutcutache D. Constantin, *Un mare conflict internațional: opțiunile unguri ai Transilvaniei și reforma agrară din România*, Tipografia Revista Geniului, București, 1931.
31. Crowe M. David, *A History of Gypsies of Eastern Europe and Russia*, St. Martin's Griffin, New York, 1999.
32. Daneș Ștefan, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Sylvi, București 2001.
33. Diaconu Ion, *Minoritățile, Statut Perspective*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București 1996.
34. Diaconu Ion, *Minorități în Mileniul al treilea-între globalism și spirit național*, Ed. Asociația Română pentru educație democratică, București, 1999.
35. Docea Vasile, *Carol I și monarhia constituțională. Interpretări istorice*, Ed. Presa Universitară Română, Timișoara, 2001.
36. Dobrotă M. Octavian, *Strană de strigăt Românesc. Proiect interbelic al "reromânizării secuizaților"*, Ed. Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2013.
37. Dumitrescu Doru, Carol Căpiță, Mihai Manea, *Istoria minorităților naționale din România*, Ed. Didactică și Pedagogică, București 2008.
38. Duparc Jacques Fouques, *La protection des minorités de race, de langue et de religion. Étude de droit de gens*, Paris, Dalloz, 1922.
39. Durandin Catherrine, *A román nép története. Budapesta*, Maecenas Könyvek, 1998.
40. Erhardt Busek, Mikulitsh Werner, *Uniunea Europeană și drumul spre răsărit*, Ed. Institutul European Iași, 2005.
41. Fawcett James, *The International Protection of Minorities*, Minority Rights Group, London, 1979.
42. Földes György, *Magyarország, Románia és Kérdés 1956-1958*, Rd. Napvilág, Budapesta, 2007.
43. Fülöp Mihály-Sipos Péter, *Magyarorszáág Külpolitikája a XX Században*, Budapesta, ed. Aula, 1998.
44. Fraser Angus, *The Gypsies*, Blackwell, Oxford, 1995.
45. Gallagher Tom, *Democrație și naționalism în România 1989-1998*, ed. All Educațional, București, 1999.
46. Ghișa Alexandru, *România și Ungaria la început de secol XX : Stabilitatea relațiilor diplomatice (1918-1921)*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2003.
47. Iancu Carol, *Evreii din România. 1866-1919. De la excludere la emancipare*, Ed. Hasefer, București, 1996.
48. Iancu Carol, *Emanciparea evreilor din România (1913-1919)*, Ed. Hasefer, București, 1998.
49. Ioanid Radu, *Les Juifs roumains sous l'administration Antonescu: statistics*, în Carol Iancu (ed.), *Permanences dans l'histoire des Juifs de Roumanie: XIXe- XXe siècles*, Université „Paul Valéry”, Montpellier, 2004.

50. Ivan Adrian, *Stat, majoritate și minoritate națională în România (1919-1930). Cazul maghiarilor și germanilor din Transilvania*, Ed. CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011.
51. Ivan Ruxandra, *La politique étrangère roumaine (1990-2006)*, Editions de L'Université de Bruxelles, Bruxelles, 2009.
52. Ivănescu Dumitru, *Alexandru Ioan Cuza în conștiința posterității*, Ed. Junimea, Iași, 2001.
53. Judea Ioan, *Târgu Mureș, cumpăna lui martie, Val și ură*, Tipomur, Tg Mureș, 1991.
54. Juhász Gyula, *Magyarország Külpolitikája, 1919-1945*, ed. Kossuth Könyvkiadó, 1975.
55. Jura Cristian, *Drepturi ale omului. Drepturile minorităților naționale*, Ed. C.H.Beck, 2006.
56. Jura Cristian, *Sistemul complementar de protecție a drepturilor omului și de combatere a discriminării în România*, Departamentul pentru Relații Interetnice, București, 2004.
57. Hamangiu Constantin, *Codul General al României. Legi de unificare. Vol. XI-XII. 1922-1926*, Ed. Universală, București, 1926.
58. Heinz Wolfgang, *Indigeneous Populations. Ethnic Minorities and Human Rights*, Verlag Breitenbach, 1991.
59. Hermet Guy, *Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa*, Ed. Institutul European, Iași, 1997.
60. Hitchins Keith, *Socialiștii români și Republica Sovietică Ungară, în Mit și realitatea în istoriografia românească*, ed. Enciclopedică București, 1997.
61. Hitchins Keith, *România 1866-1947*, ed. Humanitas, București, ed a IV-a, 2013.
62. Hitchins Keith, *Mit și realitate în Istoriografia românească*, ed. Enciclopedică, București, 1997.
63. Hódos Gyögy, *Kirakatperek. Sztálinista tisztogatások Kelet-Európában, 1948-1954*, Budapest, Ed. Eötvös, 1990.
64. Hrenciu Daniel, *Continuitate și schimbare integrarea minorităților naționale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918-1940). Perspectiva național-liberală (1918-1928)*, ed. Septentrion, Iași, 2005.
65. Huntington P. Samuel, *Ciocnirea civilizațiilor și rețacerea ordinii mondiale*, ed. Litera, 2012.
66. Karl Zeno Pinter, Aurel Dragotă, Ioan Marian Țiplic, *Piese de podoabă și vestimentație la grupurile etnice din Transilvania (sec.7-12)*, Septemcastrensis, Alba Iulia, 2006.
67. Kenrik Donald, G.Puxon, *The Destiny of Europe's Gypsies*, Chatto and Heinemann, London, 1972.
68. Kincses Előd, *Martie Negru la Târgu Mureș*, Ed. Háromszék, Sfântu Gheoghe, 1991.
69. Kissinger Henry, *Diplomația*, Ed. Bic All, București, 2002 .
70. Köpeczi Béla, coord., *Erdély története, I-III* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986.
71. Leuștean Lucian, *România și Ungaria în cadrul noii Europe*, Polirom, Iași, 2003.
72. Lipatti Valentin, *În tranșeele unui negociator*, Ed. Militară, București, 1993.
73. Macartney Carlile Aylmer, *National States and National Minorities*, Oxford University Press, London, 1934.
74. Mandache M., M. Matache, C. Mihalache și M. Morteau, *Protecția legală împotriva discriminării și politicile publice față de romi*, Editura ECA, București, 2007.
75. Marcu Liviu, *Istoria dreptului românesc*, Ed. Lumina Lex, București 1997.
76. Meleşcanu, Teodor *Renașterea diplomației românești 1994-1996*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002.
77. Méray Tibor, *Budapesta 1956*, București, Ed. Compania, București, 2000.
78. Mihail E. Ionescu, *După hegemonie*, ed. Scripta, București, 1993.

79. Moiş Vasile, Ion Corneanu, Intoleranță și crimă, *Golgota Sătmăreană*, 1940-1941, ed. Solstițiu, Satu Mare, 2003.
80. Morin Edgar, *Gândind Europa*, Ed. Trei, București, 2012.
81. Mureșanu Camil, *Europa modernă. De la renaștere la sfârșitul de mileniu*, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1997.
82. Nanu Dan, *Evoluția sistemului de partide în România după decembrie 89*, ed. Alma Mater, Sibiu, 2009.
83. Nastasă Lucian Salat Levente (ed.), *Relații interetnice în România postcomunistă*, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj Napoca, 2000.
84. Năstasă Lucian, Salat Levente (ed.), *Maghiarii din România și etica comunitară*, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj Napoca, 2003.
85. Negulescu P.P., *Reforma Învățămintului. Ediția a II-a*, Ed. Casei Școalelor, București, 1927.
86. Neumann Victor, *Istoria evreilor din România*, Timișoara, Editura Amarcord, 1996.
87. Olteanu Constantin, *România și Tratatul de la Varșovia*, Ed. Pro-Historia, București, 2005.
88. Pană Virgil, *Minoritari și majoritari în Transilvania interbelică*, ed. Ardealul, Tg Mureș, 2007.
89. Papacostea Șerban, *Românii în secolul al XIII-lea. Între cruciată și Imperiul Mongol*, Ed. Enciclopedică, București 1993.
90. Péter László edit., *Historians and the History of Transylvania*, New York, Columbia University Press, 1992.
91. Phillips Alan, Allan Roses (eds.), *The UN Minority Rights Declaration*, Turku/Abo, Londra, 1983.
92. Poncea Traian Valentin, Aurel Rogojan, *Servicii secrete din Ungaria Originea, evoluția și acțiunile structurilor informative secrete ale Ungariei în spațiul românesc*, ed. ANI, București, 2003.
93. Popa Nicolae, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Actami, București 1996.
94. Popovici C. Aurel, *Stat și națiune- Statele Unite ale Austriei Mari*, ed. Albatros, București 1997.
95. *Principatele Române (secolele XVIII-XIX), Identitate, alteritate în spațiul cultural românesc*, volum îngrijit de Al. Zub, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1996.
96. Prodan David, ***Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române***, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.
98. Retegan Mihai, *1968. Din primăvară până în toamnă. Schiță de politică externă românească*. Ed. Rao, București, 1998.
99. Romsics Ignác, *Helyünk és sorsunk a Duna Medecében*, ed Osiris, Budapesta, 1996.
100. Salat Levente, Smaranda Enache, ed., *Relațiile româno-maghiare și modelul de reconciliere franco-german*, Cluj-Napoca, Fundația CRDE, 2004.
1001. Sarău Gheorghe, *Rromii, India și limba rromani*, București 1997.
102. Savu Al. Gherghe, *Dictatura regală*, București, ed Politică, 1970.
103. Sălăgean Tudor, *Țara lui Gelou, Contribuții la Istoria Transilvaniei de Nord în sec. IX-XI*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2006.
104. Scurtu Ioan, *Din viața politică a României (1926-1947) - Studiu critic privind istoria Partidului Național-Țărănesc*, Editura Științifică și Pedagogică, București, 1983.
105. Seisanu Romulus, *Principiul naționalităților. Originile, evoluția și elementele constitutive ale naționalității*, Ed. Albatros, București, 1996.

Teză de doctorat - Rezumat

Aspecte legislative și diplomatice ale problematicii relațiilor româno-maghiare 1918-2010

106. Simic, O., Zala, V., & Philpot, C. (Eds.) *Peace Psychology in the Balkans* (pp. 15-34). New York: Springer.
107. Smith E. Karen, *Politica externă a Uniunii Europene*, Ed. Trei, București, 2004.
108. Soare Sorina, *Les Partis politiques roumains après 1989*, Editions de L'Universite de Bruxelles, 2004.
109. Soulet Jean Francois , *Istoria Comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Polirom, Iași, 1998.
110. Sudré Frederic, *Drept european și internațional al drepturilor omului*, Ed. Polirom, Iași, 2006.
111. Steiner Henry, Alston Philip, *International Human Rights in Context. Law, Politics, Morals*, Clarendon Press, Oxford, 1996.
112. Suci Dumitru, *From the Union of the Principalities to the Creation of Greater Romania*, The Romanian Cultural Foundation, Cluj, 1993.
113. Szerk Zsigmond László, *Magyarország és a második világháború : Titkos diplomáciai okmányok a háború előzményeihez és történetéhez...* (3. kiad.) ed. Kossuth, 1966 .
114. Șandru Dumitru, *Reforma agrară din 1921 în România*, Ed. Academiei R.S.R., 1975
- Șuța Ioan, *Transilvania, himera ungarismului iredentist*, Ed. Academiei de Înalte studii militare, București, 1995.
115. Tibor Huszár: *1968-Prága, Budapest, Moszkva. Kádár János és a csehszlovákiai intervenció*, Ed. Szabad Tér, Budapesta, 1998.
116. Tismăneanu Vladimir, Doina Jelea, *Ungaria 1956: revolta minților și sfârșitul mitului comunist*, București, Ed. Curtea Veche, 2006.
117. Tismăneanu Vladimir, *Stalinism pentru eternitate*, ed. Polirom, Iași, 2005.
118. Tismăneanu V., D.Dobrincu, C.Vasile (ed.), *Raport Final al Comisiei prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste din România*, Editura Humanitas, București, 2007.
119. Thornberry Patrick, *International Law and The Rights of Minorities*, ed. Oxford University Press, New York, 1991.
120. Țărău Virgiliu, *Alegeri fără opțiune Primele scrutinuri parlamentare din Centrul și Estul Europei după cel de-al Doilea Război Mondial*, ed. Eikon, Cluj Napoca, 2005.
121. Vago Raphael, *The grandchildren of Trianon*, Columbia University Press, New York, 1989.
121. Valer Pop, *Bătălia pentru Ardeal*, ed. Colosseum, București, 1999.
123. Vădean, Mihai-Romulus *Relațiile Româno-Ungare în contextul integrării în structurile europene și atlantice, 1989-2010*, Ed. Lumen, Iași, 2011.
124. Viaceslav Sereda, Rainer M János, *Döntes a Kremlben, 1956. A szovjetpártelnökség vitái Magyarországról*, Budapesta, Ed. Instituția, 1995.
125. Voiculescu Dan, *Negocierea-o formă de comunicare în relațiile interumane*, ed Științifică, București, 1991.
126. Watts L. Larry, *Cei dintâi vor fi cei din urmă, România și sfârșitul Războiului Rece*, ed. Rao, București, 2013.
127. Xenopol A.D., *Românii și ungerii*, ed. Albatros, Bucuresti, 1999.
128. Zöllner Erich, *Istoria Austriei*, Ed Enciclopedică, București, 1997.
129. *** *Istoria romanilor* , vol VIII , Edit.Enciclopedica, Bucuresti, 2003.

Colecții de documente

Teză de doctorat - Rezumat

Aspecte legislative și diplomatice ale problematicii relațiilor româno-maghiare 1918-2010

1. *România și minoritățile. Colecție de documente*, edit. Smaranda Enacjeed. ProEuropa, 1997
2. *Minoritățile naționale din România. 1918-1925. Documente*, Ioan Scurtu, Liviu Boar, edit., Arhivele Statului din România, București, 1995
3. *Minoritățile naționale din România. 1925-1931. Documente*, Ioan Scurtu, Ioan Dordea, edit., Arhivele Naționale ale României, București, 1996
4. *Minoritățile naționale din România, 1931-1938*, Ioan Scurtu coord., Arhivele Naționale ale României, București, 1999
5. *Minoritățile etnoculturale Mărturii documentare Maghiarii din România (1956-1968)*, Nastasă Lucian coord., ed. Centrul de resurse pentru diversitate etnoculturală, Cluj Napoca, 2003
6. *Minoritățile etnoculturale Mărturii documentare Evreii din România (1945-1965)*, Nastasă Lucian coord., ed. Centrul de resurse pentru diversitate etnoculturală, Cluj Napoca, 2003
7. *Al Doilea Război Mondial Transilvania și aranjamentele europene (1940-1944)*, editor Pușcaș Vasile, Fundația Culturală Română, Cluj Napoca, 1995
8. *România în anticamera Conferinței de Pace de la Paris, Documente*, Marin Radu Mocanu Coord., Arhivele naționale ale României, București, 1996
9. *Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, coord. Ladislau Gyémánt și Lya Benjamin, III-2, București, Editura Hasefer, 1999
10. *Tratatul de Pace între Puterile Aliate și Asociate, pe de o parte, și Austria, în Minoritățile Naționale din România. Vol. I., 1918-1925*, Ioan Scurtu, Liviu Boar (edit.), Arhivele Naționale, București, 1995,
11. *România. Date și fapte*, I. Roșca Ioan (coord.), Agenția Națională de Presă Agerpress, 2010

Reviste de specialitate

Acta Musei Porolissensis	Human Rights Quarterly
Alterra	Korunk
Analele Universității	Le Débat
"1 Decembrie 1918" Alba Iulia	Mare Balticum
Analele Universității "Constantin Brâncuși"	Ostland
Târgu Jiu, Seria Litere și Științe Sociale	Revista 22
Anuarul Institutului de Istorie Națională	Revista istorică
Arhivele Totalitarismului	Sfera Politicii
Buletinul Centrului Muzeului și arhivei istorice a evreilor din România	Societatea de Mâine
Cahiers de Chaillot	Studia Universitatis Cibiniensis, seria Historica
Caiete Muzeale	Studii și articole de istorie, seria nouă
Codrul Cosminului	Studii de Drept Românesc
Contrafort	Studii Internaționale
Erdélyi Tudósítások	Századvég
Glasul Minorităților	The American Journal of International Law
Kisebbségi Körlevél	The British Year Book of International Law
Hitel	Tribuna Învățământului
	Terra Sebus. Acta Musei Sabensiensis

Teză de doctorat - Rezumat

Aspecte legislative și diplomatice ale problematicei relațiilor româno-maghiare 1918-2010

Presa

Adevărul	Financiarul	Agenția de presă RADOR
BBC	Gândul	Agenția de presă Agerpres
Curentul	Népszabadság	Amosnews
Curierul Național	Observatorul de Covasna	9AM News
Cuvântul Liber	România Liberă	Hotnews
Előre	Romániai Magyar Szó	Portal Realitatea Media
Europa Liberă	Ziarul de Iași	Portal Ziare.Com

Internet

www.agerpres.ro	www.echr.coe.int	www.mmt.ro
www.amosnews.ro	www.edrc.ro	www.osce.org
www.art-emis.ro	www.errc.org	www.presidency.ro
www.bbc.co.uk	www.europalibera.org	www.romanicriss.org
http://budapest.mae.ro	www.financiarul.ro	www.realitatea.net
www.cclbsebes.ro	www.gov.ro	www.soros.ro
www.cdep.ro	www.ioanscurtu.ro	www.tribunainvatamantului.ro
www.constantinescu.ro	www.irdo.ro	www.scj.ro
www.cjo.ro	www.gyula.mae.ro	www.virtualarad.net
www.curentul.ro	www.echr.coe.int	www.ziaruldeiasi.ro
www.cdep.ro	www.edrc.ro	www.ziare.com
www.cjo.ro	www.errc.org	www.9am.ro
www.d@daloseurope.org	www.europalibera.org	http://dediserver.eu
www.divers.ro	www.hhrf.org	http://www.bibl.u-szeged.hu
www.dreptonline.ro	www.hotararicedo.ro	http://forumconstitutional2013.ro
www.echr.coe.int	www.irdo.ro	http://glasulminoritatilor.ro
www.edrc.ro	www.hhrf.org	http://ioanmirceapascu.ro
www.errc.org	www.hotararicedo.ro	http://jurisprudencedo.com
www.europalibera.org	www.kormany.hu	http://www.onuinfo.ro
www.financiarul.ro	www.hotnews.ro	http://recordofworldevents.com
www.gandul.info	www.mae.ro	http://stiri.covasnamedia.ro
www.gyula.mae.ro	www.mapn.ro	http://www.1000ev.hu
		http://ec.europa.eu

Alte surse

1. *Barometru de opinie publică*, MetroMedia Transilvania, 2000-2004
2. *Barometre de opinie publică*, Fundația Soros
3. *Barometrul Incluziunii Rromilor (BIR)*, editat de FSD, București, 2006
4. *Eurobarometrul rural*, Fundația Soros

Teză de doctorat - Rezumat

Aspecte legislative și diplomatice ale problematicii relațiilor româno-maghiare 1918-2010

5. Delia Grihore, Gheorghe Sarău, *Istории și tradiții rromice*, în Proiectul finanțat de Uniunea Europeană și “Salvați Copii”, ISBN 973-0-04492-9
6. *Digest on the Strasbourg Case-Law relating to the European Convention on Human Rights*,
7. * * * Források és stratégiák. (A II. Összehasonlító magyar kisebbségtörténeti szimpózium eloadásai, Székely-udvarhely, 1997. augusztus 21-22.) [Izvoare și strategii. Istoria comparativa a minoritatilor maghiare. Simpozion; Odorheiu Secuiesc, 21-22 August, 1997.] Szerk. Red. Bárdi Nándor. Editura Pro-Print könyvkiadó, Csíkszereda-Miercurea Ciuc, 1999.
8. Gabriel Andreescu, Adrian Severin, *A Romanian Concept of Federal Europe*, Occasional Papers, No2 (1), 2002
9. Gabriel Andreescu, Liviu-Corneliu Popescu, Raluca Prună, Simina Tănăsescu, *Studiu preliminar privind necesitatea existenței unui proiect de lege privind minoritățile naționale din România (Preliminary Study on the Need to Engage in the Drafting of a Law on National Minorities. Working paper)*, Centrul de Resurse Juridice București, 2002
10. Jana Plichtova (ed.), *Minorities in Politics. Cultural and Languages Rights*, The Bratislava Symposium II, 1991,
11. Digest of strasbourg case-law relating to the european convention on human rights - Heymanns Verlag Kg Koln, Berlin, Bonn, Munchen-Isbn 3-452-19526-0, 1985
12. Ioan Mircea Pașcu, *Extinderea NATO: Cazul României. Raport personal*, 2007
13. *Istoria rromilor*, sub coordonarea conf. dr. Gheorghe Sarău - Materiale în sprijinul cursanților la stagiul de formare în rromanipen educațional organizat de MECT și de Casa Corpului Didactic 2008
14. Minoritățile în Europa - Europa de Sud-est (Minoritățile maghiare), Raportul Centrului de Documentare și Informare (CEDIME-SE), 2000
15. *Raportul privind politicile publice în domeniul minorităților naționale și etnice din România* al Centrului de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, ianuarie, 2005
16. *Minorities in Politics*, The Bratislava Symposium II, 1995
17. Occasional Papers, Center for Conflict Prevention and Early Warning, vol 5, 2009
18. *Politici privind minoritățile etnice din România*, Program finanțat de Uniunea Europeană prin Fondul Europa, Centrul de resurse pentru diversitatea etnoculturală, Noiembrie 2003
19. Stefan Troebst, *The Council of Europe's Framework Convention for the Protection of National Minorities Revised*, paper given at the 30th National Convention of the American Association for the Advancement of Slavic Studies, Panel 5-28: *Europe and the Protection of National Minorities*, Boca Raton, Florida, 24-27 septembrie 1998
20. *Raportul periodic al Comisiei Europene cu privire la Progresele României în procesul de aderare*, 2004
21. RFE/RL, Report on Eastern Europe, Vol.2, no.5, 1 February, 1991
22. Report on Eastern Europe, no.15, 1990
23. The Case of Transylvania, Budapest: OSI-IPF Policy Papers, 2000

Izvoare edite

Monitorul Oficial

Codul general al României, legi și regulamente

Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România

Teză de doctorat - Rezumat

Aspecte legislative și diplomatice ale problematicii relațiilor româno-maghiare 1918-2010

U.N. Doc. E/CN

Izvoare edite

Arhiva MAE

Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Adunarea Deputaților

Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Fond CC al PCR

Fondul arhivistic al Parlamentului României

Fondul arhivistic al Parlamentului României, Fond special